

L'OPINIÓ PÚBLICA MUNDIAL, L'ALTRA "POTÈNCIA GLOBAL"

Bernard Cassen

Professor Emèrit de la Universitat París VIII, Periodista de *Le Monde Diplomatique* i President d'honor d'ATTAC França

Ponència transcrita, pronunciada en castellà

Bona tarda. El tema que em toca tractar és el de "L'opinió pública mundial, l'altra potència global". Jo crec que és un interrogant més que una afirmació, fins ara, però hi ha prou indicis perquè sigui un tema que es pugui tocar. Aquesta temàtica d'una opinió pública mundial planteja diversos problemes, prova de l'articulació entre els governs, les opinions públiques i el fet que els governs no decideixen per si mateixos, de que hi ha governs que prenen les seves ordres més a dalt. Aquí tenen el problema de la legalitat i de la legitimitat. Hi ha problemes interessants, com es forma, com es construeix una opinió pública. Crec que si aquesta temàtica va ser inclosa en aquest cicle de conferències és pel fet de les gran mobilitzacions que van tenir lloc el 15 de febrer passat a tots els països del món i particularment a Espanya, a Itàlia, a França, a Anglaterra i també a Europa Central. Amb la característica que hi va haver una multitud de gent als carrers al mateix temps que la majoria dels governs va recolzar l'agressió nord-americana i anglesa, o anaven a recolzar-la, perquè va ser abans de la guerra, però les posicions ja havien estat preses. El cas d'Espanya és el més espectacular perquè és el país on hi va haver més rebuig de la guerra, entre un 80% i un 90% de la població en contra de la guerra i al mateix temps el govern d'Aznar estava al 100% o al 150% a favor de la guerra. Va ser la creació d'un embrió d'espai comú mundial sobre un punt clau que era el tema de la guerra. Però s'ha de recordar que la data d'aquesta mobilització mundial del 15 de febrer s'havia decidit durant el primer Fòrum Social Mundial, que va tenir lloc a Florència el novembre de l'any passat i la data va ser confirmada durant el desenvolupament del Fòrum Social Mundial a Porto Alegre el gener de 2003. És a dir, que els fòrums socials, siguin mundials, continentals, nacionals o locals -a França, per exemple, actualment hi ha com a cent fòrums socials locals; hi ha fòrums nacionals a gairebé 40 països; hi ha hagut fòrums continentals a Europa, a Florència, aquest any a París; fòrums africans, fòrums asiàtics, fòrums a Amèrica Llatina- és un fenomen totalment nou que s'està desenvolupant davant de nosaltres. Els fòrums han estat un element clau de la creació d'espais comuns, és una altra manera de parlar d'una opinió pública mundial. Hi ha diversos espais comuns que, al meu parer, fins ara han estat il·l·les cada vegada més grans però que no s'han reunit totalment per formar un continent. Aquests fòrums socials són els únics espais físics on es poden trobar representants de moviments de tots els països. D'altra banda, els liberals tenen altres fòrums durant tot l'any com el Fòrum Econòmic Mundial de Davos, vostès recordaran que el Fòrum de Porto Alegre va ser concebut com un contra-Davos al començament, ara no necessitem Davos perquè el Fòrum Mundial viu per si mateix, no necessita la publicitat de Davos i llavors les dates poden ser deslligades, que és el cas del proper any a Mumbai, a l'Índia, el Fòrum serà del 16 al 21 de gener i el Fòrum de Davos és una setmana més tard. Els liberals tenen Davos, tenen el Cercle de Willdelberg, la Tricontinental i tota mena de fòrums, de fundacions, d'institucions de diversos tipus per reunir-se entre polítics, dirigents financers, industrials, per actualitzar els seus coneixements, les seves decisions, no publiquen comunicats al final però hi ha mitjans informals per aconseguir consensos. Per nosaltres no hi havia aquest espai i el gran mèrit de Porto Alegre ha estat el de constituir aquest espai. I el gran mèrit dels altres fòrums siguin continentals, nacionals, etc., és el de permetre que gent que no es troben normalment es reuneixin i decideixin entre ells.

Aquest mecanisme dels Fòrums ha estat, de manera ben clara, copiat de la mundialització liberal. I la hipòtesi que jo faig és que l'antiglobalització, l'altermundialisme -no sé si s'utilitza aquesta paraula en espanyol, en francès ara és la paraula utilitzada, és un canvi semàntic però important perquè durant molt de temps se'ns ha caracteritzat com a "anti" però no n'hi ha prou, la gent diu que és fàcil ser "anti" però s'ha d'estar també a favor de coses- els fòrums han produït centenars de propostes. I abans dels fòrums també hi havia moltes propostes, nosaltres

avui estem en una situació en la qual podem proposar mesures, la suma de totes les mesures que tenim no és un petit Llibre Vermell, com el de Mao per governar la Xina, no pretenem respondre a totes les proves, però tenim un corpus de mesures que ja tenen molt de sentit. Preferim la paraula "alter", en el sentit d'"altre món". És molt curiós perquè no se sap quan una paraula entra en el lèxic, és un misteri per a mi, perquè aquesta paraula existia des de fa temps i un dia tots els diaris la van fer servir i ara a França forma part de l'idioma comú, no sé si és així també a Espanya. És un canvi molt positiu perquè el terme correspon molt més a la nostra realitat que el d'"antimundialista", que era només negatiu, som negatius, rebutgem les mesures liberals, les agressions liberals, però també proposem altres polítiques alternatives.

Aquest moviment altermundialista avança perquè adopta la mateixa lògica que la de la globalització. Es pot resumir en una fórmula que jo diria que és el pas per sobre. S'ha de recordar que la ideologia neoliberal era molt poc considerada al final de la Segona Guerra Mundial, i es va fer hegemònica a Estats Units, en primer lloc, i després a la resta del món, al preu d'un esforç sistemàtic per mobilitzar fons i invertir a les universitats i en els mitjans de comunicació. El liberalisme es va construir amb molts recursos als Estats Units. Hi ha un excel·lent article de Susan George que en francès es titula *Comment la pensée devient unique*, és una creació molt intel·ligent. Es van necessitar 30 anys per canviar els paradigmes econòmics, particularment en els departaments d'economia de les universitats. És una construcció política i amb molts recursos. Aquesta ideologia va ser fabricada però responia als interessos de les finances nord-americanes que desitjaven suprimir tots els obstacles a la liberalització planetària dels moviments de capitals. I va ser imposada a continuació als països "beneficiaris" dels préstecs dels organismes de Bretton Woods, el Banc Mundial (BM) i el Fons Monetari Internacional (FMI), mitjançant l'anomenat "consens de Washington". Com funcionava el sistema? La idea és la següent: és molt més fàcil imposar polítiques difícils en un país donat si es pretén que la política obeeixi a una lògica superior, internacional en la majoria dels casos, o en el nostre cas una lògica europea. Es diu: "No tenim opció, és una decisió que ve de dalt, no podem fer-hi res, Europa diu que...", o "el BM diu que...", o "el FMI diu que...". Però hi ha una cosa que la gent oblida i és que ni el BM, ni el FMI, ni la UE són entitats que decideixen així a l'aire, els que decideixen són els governs que formen part del consell d'administració del BM o del FMI, o que formen part del Consell Europeu. És a dir, que les decisions es prenen a nivell superior pels dirigents polítics i després aquestes decisions són vestides d'una pancarta que diu BM o FMI o UE o Comissió Europea i s'imposen perquè tenen la legitimitat d'una instància superior. És així com funciona, com es legitimen decisions impopulars a tots els països, es diu "no tenim opció, és el FMI", però el FMI som nosaltres, és Espanya, és França, França té el 5% de les accions del FMI. Però això s'oculta, la gent es pensa que el FMI és només una burocràcia, que també ho és, però té òrgans de decisió. A nivell europeu és exactament igual, es diu "hem de culpar Europa per tal o qual decisió", però Europa som nosaltres, és Espanya, és França. Hi va haver un llibre interessant de Jacques Delors, l'antic president de la Comissió Europea, francès, el títol és *La France par l'Europe (França per Europa)*, és a dir, que Europa servirà per a canviar, s'utilitzarà el pretext europeu per canviar les coses a França. I això continua a tots els països. És el mètode utilitzat per imposar mesures impopulars des de dalt, però a dalt hi ha els governs.

Nosaltres hem fet el mateix, perquè se sap que en la mesura en què les polítiques nacionals estan predeterminades per orientacions decidides a escala internacional, també a aquesta escala s'han d'elaborar les proposicions, les protestes alternatives. Però la gran diferència entre el Fòrum Social Mundial i els altres fòrums dels liberals, és que en el nostre cas s'incorporen les aspiracions del Nord però també les aspiracions del Sud. I aquesta és la diferència clau, els consensos que es poden aconseguir en aquestes reunions són consensos Nord-Sud. A Davos hi ha pocs representants del Sud, hi ha alguns dirigents que hi van però no són els que decideixen, són només convidats. Nosaltres hem aconseguit crear poc a poc espais comuns de comprensió mútua i no és tan fàcil. Per exemple, estem preparant el Fòrum Social Mundial a Mumbai, a l'Índia, però treballar amb els asiàtics no és com treballar amb francesos i alemanys, són altres cultures, altres mètodes de treball i de pensar, per exemple el silenci no té el mateix valor, el mateix sentit, a Àsia i a Europa. Primer s'ha d'intentar entendre com funcionen els altres, és un problema cultural molt important perquè fins ara ens hem quedat entre nosaltres, entre europeus, gent d'Amèrica Llatina, però que són tan propers a nosaltres, i nord-americans i alguns africans, però amb la incorporació d'Àsia i particularment de l'Índia, que té més de mil milions d'habitants, serà un xoc cultural important pel qual ens hem de preparar, perquè ells

tenen tot el dret de participar en les lluites antiliberals amb nosaltres. Però s'hauran de fer esforços, aprendre com funcionen els altres, serà una prova de diàleg intercultural molt interessant i amb un factor agreujant i és que tenim poc coneixement d'Àsia. A França, per exemple, hi ha poca gent que conegui l'Índia, hi ha molts turistes que han anat a l'Índia, però hi ha pocs universitaris i investigadors, som completament ignorants. Com que som ignorants d'altres països asiàtics, a França hi ha 15.000 alumnes que aprenen el japonès, hi ha 8 milions aprenen anglès, és una completa bogeria, necessitaríem milions de persones que aprenguessin japonès, xinès, vietnamita, etc. Això provocarà canvis importants entre nosaltres i si volem formar una opinió pública mundial haurem de discutir amb els altres per veure quina idea tenen ells del concepte d'opinió pública, no sé si hi ha una opinió pública índia, perquè és un país dividit, tan complex, que no conec bé.

Així el mètode seguit ha estat copiar les bones receptes dels liberals, és a dir, passar per dalt. Perquè les propostes que surten dels fòrums, tot i que no siguin propostes del fòrum són propostes fetes dins del quadre del fòrum, tenen una legitimitat molt més gran per ser precisament elaborades dins d'un fòrum ja sigui europeu, ja sigui mundial. Com les receptes liberals tenen molta més legitimitat per imposar-se a nivell nacional quan tenen l'etiqueta Europa o FMI o BM.

En aquests fòrums es creen aquestes illes cada vegada més grans d'espais comuns o d'opinions públiques comunes que necessitem. En aquests fòrums s'aglutinen forces de diversos tipus: gent que no sabia que els altres existien. A França, el comitè d'organització del proper Fòrum de París compta amb 250 organitzadors de tota mena: sindicats, dos dels grans sindicats francesos la CGT i Force Ouvrière, la tercera CDT no en forma part, per descomptat i altres sindicats; hi ha moviments ecologistes; moviments feministes; tota mena de moviments hi són presents. I per primera vegada a França i a Europa hi ha un gran nombre d'organitzacions de treballadors de la immigració i de musulmans, també de catòlics, com Càrites i protestants. Normalment no hi ha contacte entre Càrites i ATTAC, per exemple, tot i que seria possible, però no hi ha oportunitats institucionals per aquest diàleg. I tota aquesta gent hi participarà. En un fòrum com aquest les organitzacions poden entrar i participar i dialogar tot i que no estiguin d'acord amb totes les propostes, si una organització hi està d'acord amb el 5% molt bé, prendrem el 5%, no esperarem a que tothom estigui d'acord al 100% amb tots els altres, és quelcom obert, es pot entrar i se'n pot sortir. No s'ha de conduir, no necessitem pilots del moviment perquè cadascú hi entra per les seves pròpies raons. Per exemple, un sindicat com la CGT, per què hi és en aquest moviment tot i que té unes altres funcions: defensar els treballadors, negociar acords, etc? però ells pensen que hi ha de ser. Una organització com ATTAC, per nosaltres el 100% de la nostra activitat és precisament lluitar contra la globalització, llavors estem al centre de tot. Però també està bé que hi entrin els que estan d'acord en un 5%, perquè aquest 5% es difondrà per tot l'organisme, és una mica com el cap i la cua d'un animal, normalment és el cap qui mana a la cua. En el cas de les organitzacions que participen al fòrum, pot ser que la cua influeixi sobre el cap. I abans de crear una opinió pública mundial s'ha de crear un espai comú local i nacional i és precisament el que s'està fent. Perquè els fòrums agrupen grups socials molt nombrosos i molt diferents, en terminologia marxista, no només els grups socials nascuts de la submissió real de l'assalariat al patró, sinó també els grups afectats en les seves identitats i la seva supervivència a la submissió formal, que és una submissió indirecta, per exemple, de les dones. Es pot dir que hi ha factors com els paradisos fiscals, per exemple, que afecten indirectament la vida de moltes persones, no hi ha relació directa entre jo i un paradís fiscal però el fet que hi hagi un paradís fiscal que canalitza recursos que normalment haurien de ser destinats a mi, afecta indirectament. Llavors, els grups de sense papers, de sense sostre, immigrants, aturats, que no estan en una submissió real també hi poden participar. Per aconseguir aquest objectiu de confluència de grups tan diversos es necessita una base de consens mínim que figura a la Carta de Principis de Porto Alegre, que és la referència de tots, que diu que es tracta de lluitar contra el neoliberalisme, contra l'hegemonia de l'imperi i buscar alternatives. El que caracteritza a molts d'aquests grups és no només la diversitat dels seus orígens i de les seves expressions culturals, també una certa desconfiança cap a les formes d'organitzacions clàssiques. Estem davant una constel·lació d'organitzacions per a la majoria de les quals el problema no és el poder sinó el contrapoder, no aspiren al poder, s'accontenten amb el contrapoder. Això planteja altres problemes que no tocarem aquesta nit però que són molt interessants, el problema del futur d'aquest moviment altermundialista i particularment a França. Perquè avui a França hi ha una situació

completament surrealista, tots els partits, inclòs el principal partit de la dreta que s'anomena UMP, el partit del govern, es considera altermundialista. Fa deu dies hi va haver un col·loqui a París de la UMP sobre la globalització i el senyor Alain Juppé, antic Primer Ministre i actualment president del partit, va dir a la tribuna: "Jo soc altermundialista".

Finalment, la mundialització no funciona, hi ha problemes. En els seus discursos Chirac, President de la República, de vegades utilitza línies senceres de les publicacions d'ATTAC, no tot, però hi ha fragments del discurs de Chirac que jo puc signar sense cap problema perquè són directament importats de les nostres publicacions. Clarament són només paraules i la política del govern Raffarin és més o menys igual a la del seu company Aznar, són realment amics en aquest sentit. Però les paraules tenen certa importància, quan Chirac o Raffarin o Juppé, diuen que la globalització no funciona, això justifica i legitima el nostre combat, la nostra lluita, ens obre camins, les paraules tenen pes finalment perquè el que compta són les idees i això fa més fàcil la nostra feina. I el propi govern francès ha finançat el Fòrum Social Europeu, no tot, ens ha donat 500.000 euros. Una vegada jo estava discutint amb un conseller del president d'una cosa particular sobre Brasil i al final li vaig preguntar si el govern podia pagar una mica del Fòrum, però era una provocació, no vaig pensar ni per un moment en què fos possible, li vaig dir: "Senyor, els municipis de Saint Denis, de París, finançaran el fòrum, vostè no pensa que també el govern francès hi podria participar?" i ell em va dir que ho preguntaria al president. Deu dies després em truca per telèfon i em diu que el Govern francès recolza el Fòrum Social Europeu i em diu que he de parlar amb el conseller diplomàtic del Primer Ministre, vaig anar a veure aquest senyor i ell tenia les seves instruccions i jo, que tinc un cert gust per la provocació, li vaig explicar que anàvem a organitzar una gran trobada antiliberal a París, per deixar les coses ben clares, no li va afectar res i li vaig dir que necessitàvem el recolzament del Govern i ell em va dir que sí que la recolzarien i ho han fet i han pagat cinc cents mil euros i sense cap contrapartida, no ens han demanat res. El que vol dir això és que totes aquestes forces polítiques s'adonen, almenys a França, a Espanya no és així de moment, que aquest moviment altermundialista, amb totes les seves formes diverses, les seves dificultats internes, té un cert futur, no saben com manegar-lo, però alguna cosa passa, està passant, exactament no sé el què, ningú no ho sap, però tothom a França pensa que passarà alguna cosa i tots pensen que aquesta agrupació de persones, de grups tan diversos, té un futur. I jo aniria més enllà, una de les temàtiques que desenvoluparem en un dels seminaris del Fòrum, divendres, - pels que estaran a París-, organitzat per ATTAC Suècia i ATTAC França és sobre el següent tema: avui els partits d'esquerres, o els partits comunistes, la socialdemocràcia, els moviments revolucionaris, són els hereus dels grans moviments d'emancipació del segle XIX, aquest és l'origen d'aquests partits. La pregunta que es pot fer és si aquests partits tenen rellevància avui, si poden ser considerats com a vectors per a les necessitats d'emancipació d'avui i si no és el cas i si aquests partits existents no tenen en compte de manera seriosa aquest moviment tan divers, però tan ric i tan creixent, si no tenen en compte les seves propostes en els seus programes, en les seves decisions, existeix la certesa que el moviment crearà les seves pròpies estructures polítiques. És una hipòtesi que hem de discutir amb textos de dirigents polítics, perquè els hi hem fet preguntes, han escrit documents. I jo crec que en la ment dels dirigents hi ha la perspectiva de que finalment el moviment pot reemplaçar els antics partits de l'esquerra, no avui ni demà, fa falta un cert temps i el més afectat seria el Partit Socialista, clarament. Per això hi ha una atenció especial dels dirigents socialistes cap a ATTAC particularment i en regla general cap el moviment altermundialista.

Com funciona aquesta opinió pública embrionària? Hem vist que el global reforça el local. Pot ser d'una forma positiva o negativa. Hem vist el negatiu, les decisions a nivell global s'imposen a nivell local amb el vist-i-plau de Brussel·les o de Washington. Però pot ser al revés, en el cas, per exemple, de la guerra, el que hem vist és que la mobilització internacional no ha impedit la guerra, és clar, ningú no pot impedir als EEUU, però ha donat força a la gent que dins d'EEUU es resistien a la guerra, per a ells és molt important saber que a la resta del món hi havia forces que estaven en contra, perquè sinó haguessin estat completament aïllats, s'ha de recordar que hi va haver una part molt important de l'opinió pública nord-americana contra la guerra d'Iraq. Ara les coses són així, està al 50/50 pel caos que s'ha creat a l'Iraq després de la victòria com es diu. Les resistències dins del país poden tenir molta més força si saben que hi ha una solidaritat, una opinió pública al seu favor. I això també serveix als governs, en el cas europeu, només hi va haver quatre o cinc països oposats a la guerra (França, Alemanya, Luxemburg, Bèlgica), és a dir, una minoria de governs. Però, per exemple, Chirac, en la seva postura

internacional, sense dir-ho, parlava no només en nom de França sinó de les opinions públiques europees que en la seva majoria estaven en contra de la guerra. Això li va donar més pes internacional, no només a l'ONU sinó també als països àrabs, a Amèrica Llatina, Canadà. És a dir, que aquesta opinió pública, tot i que sigui limitada, pot servir també per un dirigent polític que representa molt més que a ell mateix. És absolutament increïble que Chirac hagi arribat a aquesta posició, perquè fins l'últim moment la majoria dels francesos no pensava que ell anés a enfrontar-se a EEUU, fins un mes abans de la guerra molta gent pensava que després de protestar una mica finalment acceptaria la guerra i hi participaria i no va ser així. És un misteri que haurà de ser aclarit pels historiadors, perquè poca gent ho pensava realment, jo mateix em vaig equivocar, perquè és una tradició francesa el resistir fins l'últim moment i després acceptar. Mitterrand ho va fer diverses vegades. Va ser una gran satisfacció ser francès, quan anaves pels carrers de diversos països la gent et felicitava.

Per tant, l'opinió pública mundial tot i que sigui limitada pot ser utilitzada com a palanca per anar més enllà.

Crec que també s'ha de ser curós. No podem pensar que les coses ja estan fetes. Com he dit hi ha embrions d'opinions públiques, els fòrums són moviments importants per a la creació d'aquestes opinions, les marxes, les manifestacions,... Però s'ha vist, en particular a Espanya, a Itàlia, que no hi ha una correlació directa entre el nombre de gent que es manifesta al carrer, particularment a Barcelona, i els vots. Per a mi va ser una gran decepció els resultats de les eleccions del 25 de maig, jo pensava que el moviment antiguerres tindria repercussió, però no, en va tenir molt poca. Els successos importants no han de ser aïllats d'un treball permanent, quotidià, és a dir, no es pot fer zapping d'una manifestació a una altra i és el que es fa en certa manera. Necessitem més continuïtat en el treball, més educació popular per capitalitzar els coneixements adquirits a les gran ocasions, els coneixements, els contactes, les energies, etc. Les xarxes electròniques ens ajuden molt, també estem utilitzant les eines de "l'altre bàndol" en benefici nostre.

L'opinió pública no cau del cel, es construeix i necessita temps, esforç, treball, continuïtat. Crear aquestes illes de consciència mundial depèn molt d'aquests espais que he tocat, dels governs, dels mitjans, però depèn més de nosaltres. I tenim un cas ben clar i proper, el cas europeu. Hi ha una conferència governamental per redactar un Tractat Constitucional i enfront aquest tractat no hi ha consciència europea, hi ha pocs espais comuns europeus, fins i tot a ATTAC organitzarem reunions entre els companys dels diferents ATTAC per intentar tenir una opinió o una posició comuna. De vegades sembla que és molt més fàcil aconseguir un consens amb argentins o mexicans o brasilers, que entre belegues i francesos. No coneixem els nostres propis veïns. A França és molt difícil aconseguir un especialista en Bèlgica, i Brussel·les està a una hora i mitja en tren de París. De vegades és una via d'escapament dels problemes reals i la gent s'especialitza en Bangladesh, Guatemala. Tenim un gran desafiament ara en l'anomenada Constitució Europea i enfront a una qüestió tan important no hi ha pràcticament cap espai comú europeu. A França, nosaltres som ultracrítics amb aquest document, perquè si és el futur tractat, es constitucionalitzarà el liberalisme, que es convertirà en la religió o la doctrina oficial de la UE. Ho és de fet, però serà sagrat. És una problema enorme davant del qual hi ha poca discussió per part dels moviments socials. Crec que hem de ser capaços de dialogar amb els propis veïns abans de fer-ho amb els indis, que és important però penso que de vegades les coses més evidents són les més difícils de fer. Espero que dins d'unes setmanes hi haurà reunions, que no han de ser entre tots els països, poden ser entre francesos i catalans, per exemple, o espanyols, o alemanys, però per crear un espai comú, una opinió pública progressista comuna, cap a un document absolutament fonamental, que és molt més important per a nosaltres que qualsevol altre tractat. Veurem si som capaços de crear aquest petit espai europeu abans de crear una opinió pública mundial. Gràcies.